

Josep Carner-Ribalta, *Memòries. De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló*. Barcelona, Viena edicions, 2009.

Carner-Ribalta va publicar els seus records el 1972 amb el títol *Memòries. De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló*. Edicions Catalanes de París va editar-les a l'exili amb una difusió limitada pel context polític que es vivia a l'estat espanyol. L'octubre de 2009 Viena Edicions les ha recuperat i reimprès i les ha tornades a situar dins l'actualitat historiogràfica.

Nascut a Balaguer el 1898, dins una família dedicada a l'hosteleria, a mig camí entre la dependència i la burocràcia, Carner-Ribalta estava tècnicament ben preparat ja que partia d'una classe mitjana rural. Militant catalanista gairebé des de la infància, visqué de prop el moviment de Solidaritat Catalana i el desenvolupament del nacionalisme a la Noguera i a Balaguer durant els anys deu del segle XX. La dècada següent la visqué exiliat prop de Macià i el seu projecte independentista que el va dur, als anys trenta, a formar part de la novella Generalitat republicana. La Guerra Civil va suposar-li el primer pas cap a un segon exili que s'allargaria fins a la fi de la seua vida. L'exili per terres americanes el va acostar als debats previs a la fundació de l'ONU on va propagar la qüestió catalana i en va oferir una solució democràtica i d'una Catalunya independent.

En el tombant de segle XX apareix una tercera generació de catalanistes allunyada de la generació renaixent i literària, i de la generació de la Lliga i la Unió Catalanista. Josep Carner-Ribalta forma part d'una generació de catalanistes que evoluciona d'un catalanisme prepolític, identitari i cultural cap a l'independentisme polític; són de la seua generació homes com Daniel Cardona, els germans Badia, els Xammar, Jordi Arquer, Jaume Compte, Manuel González i Alba, etc.

Autors com Enric Ucelay o Fermí Rubiralta han treballat al voltant d'aquesta generació que va quedar frustrada per la derrota durant la Guerra Civil. Tanmateix, Carner-Ribalta és un home format en un catalanisme rural, com el Balaguer de principis del XX, lluny del xoc identitari que pateixen altres catalanistes en arribar a una gran ciutat que rep els primers immigrants espanyols.

Finalment, només destacar dos aspectes del llibre que ressenyem i que poden aportar informació important i de primera mà. En primer lloc, el que el prologuista Jordi Creus pensa que és prescindible, la vida catalanista al Balaguer de principis de segle XX. I en segon lloc, el paper dels catalans exiliats que van treballar prop de l'ONU per oferir una solució i el reconeixement de la qüestió catalana en el pla internacional. Tanmateix, caldria lamentar que l'autor no hagués desenvolupat i aprofundit molt més en el contingut de les memòries que semblen més un tast de la seua vida que no pas un llibre memorialístic.

Jordi SOLDEVILA I ROIG

Universitat Pompeu Fabra

Xavier Macià, *Matèria elemental*. Lleida, Pagès editors, 2009.

Matèria elemental és el títol del recull que va obtenir el 2009 el XIII premi de poesia Maria Mercè Marçal, organitzat pel Consell Comarcal del Pla d'Urgell. Si el premi, pel que fa al seu gènere, ja és un dels més prestigiosos entre els països de parla catalana, a aquesta edició s'hi afegeix un altre estímul important: el nom del guanyador. No en va, es tracta de Xavier Macià (Tremp, 1961), un dels més coneguts intel·lectuals de què disposen actualment les Terres de Ponent. Un breu esbós del seu currículum ens farà evident l'afirmació: professor de literatura catalana contemporània a la Universitat de Lleida; president del Centre de Normalització Lingüística de Lleida i de l'Aula Màrius Torres; director de la Biblioteca Literària de Ponent; guanyador, amb Núria Perpinyà, de la primera convocatòria del premi d'assaig Josep Vallverdú amb *La poesia de Gabriel Ferrater* (1986); curador de *l'Obra poètica completa* (2000), de Joan Vinyoli; poeta, amb els reculls *Amb el temps a favor* (2003) i *Del cel i la terra* (2003) i amb la cantata *La nit del caragol* (2008); i dramaturg, amb la peça *La carretera i el mur* (2003), que va obtenir el premi *Les Telúries* de l'Institut d'Estudis Ilerdencs el 2002.

El títol del poemari que ressenyem, *Matèria elemental*, com va manifestar el mateix Macià en l'acte de lliurament del premi, remet alhora a l'antiguitat (els orígens del pensament filosòfic dels presocràtics) i a la modernitat (la física de partícules). Un doble vessant, classicisme i contemporaneïtat, que es fa evident al llarg dels cinquanta poemes, estructurats en quatre seccions estretament enllaçades, de què consta el recull. L'encapçala, tanmateix,

«Una furtiva llàgrima», una composició que fixa l'actitud del jo poètic davant l'exitència («i tens tants morts per endreçar / que ja no esperes / propines de la vida») així com el valor perenne que atorga a l'escriptura («no és tan difícil tornar a viure / al cor de les paraules»). Un breu recorregut per cadascuna de les seccions permetrà adonar-nos de com Macià desplega aquests dos temes.

La primera secció, «Els dies més llargs», inclou els poemes en què trobem l'experiència viscuda per l'autor (la matèria primera a què al·ludeix el títol) en un primer pla líric: la fugacitat de la vida a «A-2» («Sempre, sol / i inesperadament, un és. / En un instant. En un revolt») i a «Plom a les ales», que remet al llibre homònim de Pere Pena, («¿No has tingut mai, de cop / aquella estranya sensació / que les arrels que et lliguen a la terra / han després de sostenir-te?»); la malaltia de la mare a «Comiat» («No sap qui sóc. Em mira fixament. / Jo sé que en el seu món vast i concís / ballem el darrer vals i ens abracem»); els records de la infantesa a «Dones fosques» («Aquestes dones no són joves mai; / tampoc tenen futur, però no sembla / que els amoïni gaire —o s'ho callen. / Un temps fa goig, però vénen els fills / i es tornen renegrides com la terra»); o l'aprofitament de la vida, del concret, deixant de banda la resignació, a «El cim», un dels textos més aconseguits del llibre, construït a partir d'imatges absorbents que descriuen una possible ascensió a l'Aneto («No haurà servit de res / si, en el darrer moment / la por abissal / del Pas entre les penyes, / ens deixem caure avall, / sense intentar trobar ressalts / ni enfonsar al gel l'acer del piolet»). Els poemes de la segona secció, «La nit de l'alba», presenten, en canvi, un caire més reflexiu; hi destaca una llarga composició elegíaca, «Record i plany», dividida en deu parts, en què Macià, a través d'una sèrie d'imatges com a fil conductor, ens parla de la mort i de la visió en les persones («Ulls espantats i tristos / en el reflex de l'ombra»), tot i que enmig de la derrota hi apunta, a voltes, una nota d'esperança («Des del silenci / dóna'm la mà de l'alba, / la veu més clara»).

La tercera secció, «Lírica de cambra», que manlleva el títol a la segona part del recull de Carles Riba Tres suites, inclou els textos lligats a la més immediata actualitat com el «Vals de l'atac aeri» o els records d'una ciutat d'encuny clàssic com Florència a «San Miniato», però també n'hi ha que ressegueixen aspectes tractats a les dues seccions precedents: la importància de les petites coses diàries a «Heretat» («¿però com retenir la pluja, / l'aire fecund i el sol, / amb aquests dits de fang?»), i, sobretot, el paper de l'amor a la vida quotidiana a «Claror» («La teva llum, / inaudible i feraç / com la matèria elemental»), a «Dic el teu nom» («Tot és dins l'ambre dels teus ulls») i, especialment, a «Alè del món» («Aquest amor que és teu, meu i nostre»).

La secció amb què Macià tanca el poemari, «Por de callar» actua, en certa manera, de síntesi del que s'ha anat desplegant amb anterioritat: el trànsit dificultós per la vida a «Les veus» («parlen de gorgs i de barrancs / on és perillós / perdre peu, / de pous i esquerdes abissals»); la imatge d'un rodamón, que exemplifica l'acceptació del fracàs a la vida, a «L'home del banc» («Tu no tens rastre ni futur, / home del banc, / ets només crit, amb res / per perdre o per donar. / Només el temps»); la presència obsessiva de la mort a «Velocitat de creuer» («Anem cap a la mort / sense pensar-hi, porucs / de tot, menys de la mort / que ens mira de reüll; / inconscient albats, / i nus»); o la desolació (o la desintegració física de la persona) que expressa la imatge irònica del poema, «Por de callar», amb què es clou significativament el llibre («Llavors, serem un cor / de grills i pantiganes, / tot un exèrcit de neutrins»).

Ara bé, *Matèria elemental* no destaca només pels temes que tracta Macià sinó també per la manera com ho fa. En efecte, l'autor evita en tot moment a l'hora d'exposar el seu discurs ser retòric (els poemes estan escrits en versos lliures, normalment curts, i sense rima) i cerca una aparent simplicitat a través d'un lèxic treballat, força adjectivat, però que segueix fidelment els paràmetres que anuncia el títol del recull. Igualment paga la pena assenyalar la utilització d'un recurs formal com la interpel·lació a l'altre, un tu líric, que esdevé un desdoblament del mateix autor, i que converteix el llibre no només en una mera introspecció sinó en un diàleg obert amb el lector, que pot identificar-se fàcilment amb allò que s'hi exposa. Una poesia feta amb ofici, que podem qualificar, sense ànim d'exagerar, d'intel·ligible, i que beu de les fonts de Josep Carner, Salvador Espriu, Gabriel Ferrater o Francesc Parcerisas, volgudament citats en l'encapçalament d'alguns dels textos. Un volum, en definitiva, que, com la bona literatura, s'ha de llegir i rellegir diverses vegades.